

Araştırma Makalesi

Azerbaycan türkülerinin Türkiye'nin Iğdır ve Kars yörelerinde icra özellikleri¹

Günay Mammadova²

Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Nahçıvan, Azerbaycan

Makale Bilgisi

Geliş: 18 Kasım 2022

Kabul: 27 Ocak 2023

Online Yayın: 15 Mart 2023

Anahtar Kelimeler

Azerbaycan
Folklor
Iğdır
Kars
Müzik
Türkü

Öz

Geniş bir coğrafi alana sahip olan Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesinde Azerbaycan türkülerinin daha çok kullanıldığına, sevildiğine ve seslendirildiğine tanık oluyoruz. Halk müziğinin en eski türlerinden biri olan türküler, Türkiye ve Azerbaycan müziklerinde kadim ve renkli türler arasında en önemli yerlerden birini almıştır. Belli tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak halkların göç etmesi, gittikleri her yerde ulusal değerlerini yaşatmalarına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Iğdır ve Kars bölgelerinde yaşayan insanların hayatında Azerbaycan türkülerinin yeri ve önemini araştırmak ve aynı zamanda bu bölgelerde icra edilen türkülerimizin icra özelliklerini ve farklı versiyonlarını incelemektir. Çalışmanın ana problemi Azerbaycan türkülerinin Iğdır ve Kars yörelerindeki icra özelliklerini, benzer ve farklı versiyonlarını örneklerle ortaya çıkarmaktır. Eski folklor örnekleri nesilden nesile sözlü olarak aktarılırken bir takım değişikliklere uğramış ve böylece farklı versiyonları ortaya çıkmıştır. Bugün Azerbaycan müziğinin kardeş Türkiye Cumhuriyeti'nin birçok bölgesinde, özellikle Doğu Anadolu'da daha sık çalınması tesadüf değildir. Bu folklor örnekleri sadece orada yaşayan Azerbaycan Türklerinin hayatında önemli bir unsur olarak kalmamış, aynı zamanda o bölgede yaşayan diğer milletlerin kültürlerini de etkilemiştir. Avrupa ve Asya kültürlerinin buluşma noktası sayılan Türkiye'nin Iğdır ve Kars bölgeleri başta olmak üzere Doğu Anadolu'da geçmişin gelenekleri bugün de yaşatılmaktadır. Türküler arasında dillere destan, gencinden yaşlısına herkes tarafından söylenen pek çok türkü bulunmaktadır. Bunlardan "Sarı Gelin", "Laçın", "Gözelim Sensen", "Apardı Seller Saranı", "Küçelere Su Sepmişem", "Eziz Dostum", "Ay Gız, Kimin Gızısan", bestekar şarkılarından "Nazende Sevgilim", "Reyhan", "Gal Sene Gurban" vb. buna örnek olabilir. Iğdır-Kars yörelerinde icra edilen Azerbaycan şarkı ve danslarının bazen başka isimlerle anıldığını da belirtmek gerekir: "Yaylıg" – "Abbas kendi", "Abbas geldi"; "Çal, oyna" – "Hingizar", "Han Gizdar", "Dost Bağında Açılıp Güller", "Gülü sümbüller"; "Guban'ın Ağ alması" – "Iğdır'ın Al elması"; "Araz axır gyıgacı" – "Araz gelir gyıgacı"; "Beri Bax" – "Pencereden daş gelir" vs. Çalışmaya türkülerin nota örnekleri dahil edilmiş, onların teorik incelemesine yer verilmiş ve her şarkının metninin hem Türkçe hem de Azerbaycan versiyonları sunulmuştur. Araştırma sürecinde hem kaynak kişilerden hem de çeşitli yazılı kaynaklardan bilgi edinilmiştir. Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, milli kültürün nadide incileri olan Azerbaycan türküler, müzik folklorunun mükemmel örnekleri olduğu gibi milli şiir sanatının da tükenmez bir kaynağıdır. Şarkılardaki rengarenk içerik özellikleri, şiir ve müziğin birlikteliği sayesinde parlak somutlaşmasını buluyor. Bugün Iğdır ve Kars nüfusunun büyük çoğunluğu Azerbaycan Türkleridir. Dolayısıyla bu bölgelerde atalarımızdan bize miras kalan gelenekler büyük bir özveriyle yaşatılmaktadır. Gelecekteki çalışmalarda bu işin devamı olarak Iğdır ve Kars bölgelerinde faaliyet gösteren müzik grupları ile görüşerek Azerbaycan türkülerinin o bölgelerin törenlerindeki rolünü incelemek mümkündür.

2822-3195 / © 2023 TM

Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Makaleye atıf için

Mammadova, G. (2023). Azerbaycan türkülerinin Türkiye'nin Iğdır ve Kars yörelerinde icra özellikleri. *Türk Müziği*, 3(1), 1-19.

Giriş

Folklor, insanların eski zamanlardan beri içinden geçtiği ilk gelişme aşamasının tarihsel gerçekliğini inceleyen bir manevi varoluş sistemi olarak özel bir öneme sahiptir. Müzikal folklorun farklı dallarının ve bölgesel özelliklerinin incelenmesi hem müzikoloji hem de folklor açısından büyük önem taşımaktadır. Folklorun renkli türleri arasında her şarkı ve dansın

¹ Bu araştırma 2. Uluslararası Rast Müzik Kongresi'nde (14-15 Ocak 2023, Antalya, Türkiye) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doçent, Dr., Muzikolog, Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Nahçıvan, Azerbaycan. Email: gunaymammadova6565@gmail.com ORCID : 0000-0002-6072-7135

kendine has müzik dili, ritmik ve biçim özellikleri, içerik ve anlamsal özellikleri vardır. Müzikoloji biliminin temel görevlerinden biri de halk müziğinin notaya aktarılmasıdır. Burada esas şartlardan biri, bu türkülerin mevcut formlarının, müzik-etnografik düzeylerinin, icra tarzlarının özelliklerinin kayıt altına alınması ve ayrıca bu ezgilerin halkın hayatındaki yeri ve öneminin ortaya konulmasıdır.

Azerbaycan halk müziği araştırmaları, derleme ve notalama konuları büyük besteci Üzeyir Hacıbeyli'nin girişimiyle 20. yüzyılın başından beri sistematik olarak desteklenmektedir. Birçok müzikolog ve besteci bu alanda etkin bir şekilde çalışmış, makam, âşık müziği, türküler ve dansları incelemesi alanında dikkate değer işler icra etmişler. Buna rağmen Azerbaycan türkülerinde araştırma yapmanın önemi hala görülmektedir.

Azerbaycan profesyonel musikisinin kurucusu Üzeyir Hacıbeyli, türkülere büyük değer verdiğini belirterek, "Türküler, Azerbaycan halkının ruh halini yorumlayabilen, müzik zevkini beyan edebilen, sesin derecesini belirleyebilen büyük bir malzemedir. Şiir ve müzikte yaratıcılığın etnografik önemi çok büyüktür." (Hacıbeyov, 1965: 220-221). Bestekara göre türkülerin müzik dili teorik olarak incelenmeli, milli bestecilerin yaratıcılığında kullanılmalı ve eğitim sisteminde hak ettiği yeri almalıdır.

Azerbaycan Türküleri

Azerbaycan halk sanatının örneklerinden türküler ve oyunlar çok eski tarihi köklere sahiptir. Birkaç yüzyıl önce, şarkılar ve danslar insanların yaşamlarında önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan halk müziğinin önemli bir kolu olan türküler belli tarihi şartlar altında şu ya da bu şekilde şekil değiştirmiş olsa da burada esas olarak halkın yüksek maneviyatı, istekleri, ruh hali, psikolojisi, milli ideolojisi, gelenekleri, umutları ve derin düşünceleri yer alır. Türküler, sanatsal-estetik gücü ve çabuk algılanması nedeniyle en yaygın türdür.

Rengarenk konu, tür, içerik ve anlam bakımından çeşitlilik gösteren türkülerde tarihi olaylar, insanların mücadelesi, emek ve istihdam, hayır ve şer yansıtılır. Türküler eşsiz bir anlam derinliğine, duygusal etkiye, melodik yapıya ve ritme sahiptir. Belli bir tarihsel süreç içinde oluşan ve halkın düşünce tarzının tercümanı haline gelen türkülerde yöresel ağız unsurları ve çevrenin geleneksel icra tarzı kendini göstermektedir.

Türkülerin musiki dilinden ve sanatsal imgelerinin vücut bulmasından bahseden müzikolog D. Mammadbayov, "Türkü, Azerbaycan dilinin ve musiki tarzının karakteristik özelliklerini içermektedir. Halk şarkıları, derin ve parlak duygusallık ifade etmektedir. İnsanın içini ısıtan melodileri, keskin ritimleri ve şiirsel imgeleri çoğu dinleyicinin kalbine giriyor" (Mammadbayov, 1965: 3). Azerbaycan türkülerini etnopsikolojik çevrenin ve milli bilincin koruyucusu olarak sunan Rus müzikoloğu V. Belyayev, kültürel mirasın gelişmesinde onun önemli rolüne bir kez daha dikkat çekiyor ve şöyle yazıyor: "Azerbaycan köyü, profesyonel müzik yaratıcılığının gelişiminin temelini oluşturan asırlık halk şarkıları geleneğinin koruyucusu olarak kalmıştır. Azerbaycan türküsü, geleneksel şeklini koruyarak, halkın günlük yaşam olaylarını, ilgilerini, hayallerini, isteklerini dile getirmiştir." (Belyayev, 1963: 63).

Bildiğimiz gibi türküler de dahil olmak üzere folklor örnekleri yüzyıllardır şifayen var olmuş ve gelecek nesillere sözlü olarak aktarılmıştır. Halkın toplu katılımı ve emeğiyle oluşturulan, aynı zamanda topluca icra edilerek yaygınlaştırılan folklor örnekleri, halk yaratıcılığının en önemli özelliklerinden birinin toplulukçuluk olduğunu göstermektedir.

Bir takım folklor örnekleri zaman zaman unutulmuş, bazıları değişikliğe uğramıştır. Şöyle ki halk kendi manevi servetine bizzat kendisi eklemeler veya azaltmalar yapmıştır. Bu konuda Prof. P. Efendiyev yazıyor: "Folklor eserleri sözlü olarak yarandığında onların yazarı unutulur ve toplumun her üyesinin onu değiştirme iradesi oluşuyor. Hem bunu folklor eserlerinin sözlü olarak geçip geldiği dönem ve zaman gerektiriyor. Bu özellik, halk yaratıcılığı örneklerinin yüzyıllar içinde çeşitli değişimlere, şekil, içerik ve fikir değişikliğine uğramasına neden olmaktadır..." (Efendiyev, 1981: 9).

Folklor örneklerinin bir başka benzersiz özelliği de değişkenlikleridir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi halk yaratıcılığı örneklerinin sözlü olarak yaratılması, geliştirilmesi ve yayılması, çeşitli varyantlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, değişkenlik sözlülükle ilgilidir. Böylece aynı folklor örneği bir bölgede bir versiyonda, başka bir bölgede değiştirilmiş bir versiyonda çalınabilir. Veya Azerbaycan halkının kahramanlık destanları, tören şarkıları vb. diğer Türkçe konuşan ülkelerde de mevcuttur. Farklı varyantları olan folklor örnekleri bir millete veya başka milletlere ait olabilir.

Söylenenlerden, halk sanatının en önemli ve temel özelliklerinin kolektivite, sözlülük ve çeşitlilik olduğu sonucuna varılabilir.

Halk Şarkılarının Sınıflandırılması

Araştırmacılar Azerbaycan türkülerini dört ana gruba ayırmışlardır: 1. Emek şarkıları; 2. Tören şarkıları; 3. Yaşam tarzı (maişet) şarkıları; 4. Tarihi şarkılar (İsmayilzadeh, 1981: 52). Ancak daha sonra folklorist-bilim insanı N. Rzayeva bu tasnifte bazı değişiklikler yaparak türküler 5 sınıflamada sunmuştur: Ritüel şarkılar (Tören şarkıları); Emek şarkıları; Aile şarkıları; Kahramanlık şarkıları; Lirik şarkılar (lirik-aşk şarkıları) (Rzayeva, 2008: 23).

Şarkı yaratma da dahil olmak üzere sözlü geleneklere dayalı müzik sanatında eski ve yeni unsurlar olarak birbiriyle karıştırılır. Türkü örnekleri, her biri farklı bir tarihsel dönemde yaratıldığı için eski ve yeni türlere ayrılmaktadır. Emek ve tören türkülerini daha eski bir tarihe sahip folklor örnekleri olarak kabul edilirse, lirik türkülerin oluşumu biraz daha geç dönemlere atfedilir. Elbette vokal tarzda söylenen şarkıların saz eşliğinde söylenen örneklerden önce geldiğini belirtmekte fayda var.

Profesör M.S. İsmayilov araştırmasında her milletin müzik mirasında olduğu gibi Azerbaycan halk müziği mirasının da ağırlıklı olarak vokal, enstrümantal ve vokal-enstrümantal müzikten oluştuğunu belirtiyor. Ancak bilim adamı, halk müziğinin ilmi incelemesi için bu bakış açısıyla halk müziğinin gruplara ayrılmasını uygun görmemekte ve halk müziği formlarının icra yöntemine göre gruplara ayrılmasını zahiri bir işaret olarak görmektedir. Çünkü profesöre göre halk müziğimizde aynı müzik formu hem vokal, hem enstrümantal, hem de vokal-enstrümantal türlerde kendini gösterir, örneğin makamlar, türküler, oyunlar vb (İsmayilov, 1984: 19).

Milli kültürün nadide incileri olan Azerbaycan türkülerini, müzik folklorunun mükemmel örnekleri olduğu gibi milli şiirin de tükenmez bir kaynağıdır. Şarkılardaki rengarenk içerik özellikleri, şiir ve müziğin birlikteliği sayesinde parlak somutlaşmasını buluyor.

Azerbaycan Türkülerinin Iğdır ve Kars Yörelerinde İcra Özellikleri

Azerbaycan halk şarkıları her zaman melodik zenginliği, ritmik hassaslığı ve form yapısının netliği nedeniyle seçilmiş, bu nedenle sanatın gerçek incileri olarak komşu halkların folklorunda yer almış ve uzak ülkelerin dinleyicilerinin dikkatlerini üzerine çekmiştir.

Geniş bir coğrafi alana sahip olan Türkiye'nin Doğu Anadolu (özellikle Kars, Iğdır) bölgesindeki insanların günlük yaşamında Azerbaycan türkülerinin daha çok kullanıldığına, sevildiğine ve seslendirildiğine tanık oluyoruz. Halk müziğinin en eski türlerinden olan türküler, Türkiye ve Azerbaycan müziklerinde yaygın olan kadim ve rengarenk türler arasında en önemli yerlerden birini almıştır. Belli tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak halkların göç etmesi, gittikleri her yerde ulusal değerlerini yaşatmalarına neden olmuştur. Azerbaycan Türkleri bulundukları bölgelerde kültürlerini korumayı başarmışlardır.

Iğdır ve Kars bölgesinden müzik icracıları, Azerbaycan'ın Sovyet imparatorluğunun bir parçası olmadan önce ülkeler arasında yakın ilişkiler olmasına rağmen, daha sonra Sovyet iktidarının kurulmasıyla birlikte bir yabancılaşma yaşandığına dikkat çekiyor. Ancak buna rağmen Azerbaycan'ın radyo dalgalarında Azerbaycan müziğini dinler ve çalarlardı. Bu, elbette, ulusal köklere olan bağlılığı canlı tutmanın bir yoluydu. Aynı zamanda Türkiye'de yaşayan Azerbaycan Türklerinin hayatında, merasimlerinde özellikle yallı ve halk danslarının önemli bir yeri olmuştur. Kaynak kişilerden edindiğimiz bilgilere göre Iğdır ve Kars'ta düğünlerde oynanan yallılar arasında "Köçeri", "Tanzara", "Gaz-gazi" vb., "Darçını", "Terekeme" gibi halk dansları düğünlerin ana müziği olmuşlar.

Yüzyıllardan beri (özellikle 19. yüzyıldan itibaren) lirik türkülerini çoğunlukla şarkıcılar okumuşlardır. Araştırmacı Meyser Kaya bu konuda tezinde şöyle yazar: "Üstadlar veya genel olarak halk tarafından yaratılan türküler aynı kültürün güzel örnekleridir ve aralarında melodi, akor, tonlama ve ritim açısından sıkı bağlar olmalıdır. Öte yandan sanatçılar, kendilerine eşlik eden müzisyenlerle birlikte eski türkülerini daha da cilalamış, bazı durumlarda üslup özelliklerini geliştirmiş, onlara yeni içerik ve karakter kazandırmışlar." (Meyser, 2011: 23).

Makalede belirtilen bölgelerde Azerbaycan müzik tarzının yayılması, Kars, Iğdır gibi yerleşim yerlerinde Azerbaycan Türklerinin sayısının az olmamasıyla açıklanmaktadır. Hem Azerbaycan Türklerinin bu bölgelerde çok sayıda olması,

hem de belirttiğimiz gibi Azerbaycan müziğinin özgünlüğü onun o bölgelerde sık sık çalınmasına neden olmuştur. Hatta sadece Doğu Anadolu'da değil, tüm Türk musikilerinde kendine sağlam bir yer edinmiş şarkılarımız bile var ki birçok ünlü Türk şarkıcı repertuarlarında bu türküleri yer vermiştir.

Avrupa ve Asya kültürlerinin buluşma noktası sayılan Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesinde, özellikle Iğdır ve Kars bölgelerinde geçmiş geleneklerimiz bugün de yaşatılmaktadır. Türküler arasında dillere destan, gencinden yaşlısına herkes tarafından söylenen pek çok türkü bulunmaktadır ki bunlara "Laçın", "Sarı Gelin", "Apardı Seller Saranı", "Küçelere su serpmişem", "Eziz dostum", "Ay Gız, Kimin Gızısan", "Azerbaycan Maralı", "Bahçelerde Barım Var", bestekar eserlerinden "Nazende Sevgilim", "Reyhan", "Gal, Sene Gurban" vb. örnek olabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki Iğdır-Kars yörelerinde icra edilen Azerbaycan türkülleri ve danslarına bazen farklı isimler de verilmiştir. "Yaylıg" – "Abbas kendi", "Abbas geldi"; "Çal, oyna" – "Hingizar", "Han gizdar", "Dost bağında açılıp güller", "Gülü sümbüller"; "Guban'ın ağ alması" – "Iğdır'ın al elması"; "Araz axır gıygacı" – "Araz gelir gıygacı", "Beri Bax" – "Pencereden taş gelir" vs. Bu konuda Çelik şöyle demektedir; "Azerbaycan'da notalarla yazılan şarkıların adları genellikle nakaratında tekrarlanan söz veya şiirin mısrasında verilen sözle ilgilidir. Çoğu zaman o kelime şarkının özünü ifade eder ve içeriği özetler, dinleyicinin dikkatini çeker. Bazen türkü herhangi bir kişiye hitap ederek söylenir ve onun adıyla anılır. Türkiye'de notalarla yazılan şarkıların adları kural olarak metnin ilk satırından alınır. Şarkının içeriğinin başında verilen fikir, onun metninde neredeyse hiç tekrarlanmıyor. Ancak şarkının ilk mısrasına kadar söylenen müzik, ana temasını oluşturduğu için genellikle parlak ve akılda kalıcı oluyor. (2008: 110).

Müzikal folklorda lirik türküler özel bir öneme sahiptir. Ayrılık ve hasret, hüznün, keder, aşkın tarifi, ıstırap, aşktan doğan mutluluk ve sevgiliye kavuşma arzusu, motivasyon, zengin duygular gibi diğer bu tür motifler, yüksek düzeyde yansıtılır. Saf ve yüce aşk duygularının dile getirildiği bu şarkılar, yarattıkları etki bakımından diğerlerinden ayrılıyor. Azerbaycan halk türkülleri arasında komşu ülkelerin folklor ortamında yaygın olan lirik müzik folklorunun bir örneği olan "Apardı seller Saranı" türküsü Nahçıvan yöresine ait olmakla birlikte onun geniş kapsamı, Şarkının şiirsel-anlamsal özü Güney Azerbaycan, Iğdır ve Kars halkı tarafından da sevilme ve daha geniş biçim ve türlerde kendini göstermektedir. Örneğin Güney Azerbaycan folklor örneklerine dikkat edecek olursak, bu havanın metninin içeriğine ve mevcut anlatıma dayalı olarak büyük bir filmin senaryosu yazılmış ve gösterimi yapılmıştır (18). Halk bilimi dünyamızdan gelen bir türkünün, geniş bir nüfusun sosyal ve kültürel yaşamında bu kadar derin izler bırakması, folklor örneklerinin halkımızın hafızasında ve düşüncesinde korunduğunu ve onun milli değerlerini aktarmada bir ölçüt olduğunu, yeni, modern kültür kurumlarının diliyle tüm insanlığa kanıtlamaktadır (Memmedova, 2012: 88).

Türkünün Azerbaycan Türkçesi versiyonu:

Arpa çayı aşdı daşdı,
Sel Saranı aldı qaşdı,
Ala gözlü, qelem qaşlı,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Gedin deyin xan çobana,
Gelmesin bu il Muğana,
Gelse batar nahaq qana,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı.

Arpa çayı derin olmaz,
Axar sular serin olmaz,
Sara kimi gelin olmaz,
Apardı seller Saramı,
Bir ala gözlü balamı. (Az.Halk Mahnıları, 2005: 11)

Türkünün Türkiye Türkçesi versiyonu:

Arpaçay'ı aştı taştı,
Sel Saramı aldı kaçtı,
Üç bacının gözü yaştı,
Apardı seller Saramı,
Bir uca boylu balamı.

Arpaçayı derin olmaz,
Akan sular serin olmaz,
Sara gibi gelin olmaz,
Apardı seller Saramı,
Bir uca boylu balamı.

Gidin deyin Han Çoban'a,
Gelmesin bu el Mugan'a,
Gelse batar na-hak kana,
Apardı seller Saramı,
Bir uca boylu balamı. (16)

Şarkının Azerbaycan dilindeki sözleri “Apardı deller Saramı, Bir ala gözlü balamı”, Türkçe versiyonunda ise “Apardı seller Saramı, Bir uca bolu balamı” veya “Apardı seller Saramı, Bir gara telli balamı” şeklinde söylenmiştir.

Moderato

Solo

Ar-pa ça-yı aş-dı, daş - dı, Sel Sa-ra-mı al - dı, kaç - dı, Sel Sa-ra-mı

al - dı, kaç - dı. A-par dı sel - lər Sa - ra - mı, Bir a - la göz - lü ba -

la mı. Ge-din, de-yin Xan-ço-ba - na, Gəl-mə-sin bu il Mu - ğa - na,

Gəl mə-sin bu il Mu - ğa - na. A-par dı sel - lər Sa - ra - mı, Bir a - la göz

lü ba - la mı. A-par-dı sel-lər Sa - ra - mı, A-par-dı sel-

lär Sa - ra - mı, Bir a - la göz - lü ba - la - mı.

Nota 1. Apardı seller Saramı Türküsü

Şarkının şiirsel-anlamsal içeriği, lirik aşk şarkısı türüne ait olduğunu göstermektedir. “Segah” makamı üzerinde kurulan türkü hazin tempoya sahiptir. Ölçü sayısı 3/8’lik, cümle bölgesi 3+3, soru-cevap şeklindedir. Melodinin diyaazonu P4 aralığındadır.

Komşu ülkelerin folklorunda oldukça yaygın olan bir diğer türkü de tartışmalara neden olan “Sarı Gelin”dir. Bu şarkıyı kendi folklor örneği olarak kullanmaya çalışan Ermenilerin iddialarına cevaben bilim adamları, bu şarkının gerek

şiişel-anlamsal, gerekse tonlama özelliklerinden dolayı Ermenice bir şarkı olmadığını kanıtlamışlar. ““Sarı Gelin” şarkısının konusu, yüzlerce yıldır Türkiye’de ortaya çıkan ve bugüne kadar yaşamış tarihi tipik bir olayla ilgilidir. Daha ziyade Müslüman bir gencin gayrimüslim bir kıza aşık olması hem sözlü hem de yazılı edebiyatta ifadesini bulmuş ve aynı zamanda şarkının yaratılmasına da vesile olmuştur... Müzik tarzına gelince... Türkünün, Türkiye’deki adıyla “Şur” veya “Hüseyni” makamının kullanıldığına hiç şüphe yok. Ayrıca ezginin ikinci cümlesinde Azerbaycan “Şur” makamının sekizinci basamağı yarım ton kadar alçaltılmıştır ki bu “Şur Şehnaz” bölümünün çok karakteristik özelliğidir ve musikimizin bir takım örneklerine de yansımıştır. Aynı özellikleri Anadolu Türklerinde de görmekteyiz. Böylece “Sarı Gelin” şarkısında vücut bulan makam fikri, Azerbaycan ve Türk halklarının kültürleriyle derinden bağlantılı olduğunu gösteren deliller arasında yer almakta ve Türk kültüründen kaynaklanan bu tür şarkılar komşu halklar tarafından kabul edilerek beğenilmiştir.” (Meyser, 2011: 81-82).

Bu türkü tarihin iniş çıkışlarından geçmiş ve özgünlüğünü kaybetmemiştir. Yukarıdaki alıntıyı daha da güçlendirmek için, “Sarı Gelin” şarkısının Azerbaycan türkülleri tarzında ritmik ve melodik tonlarının yanı sıra dizi ve icra özelliklerinin de onun aidiyetini teyit eden ana unsur olduğunu belirtmekte fayda var. Şarkının sözlerinin bayatı türünde yazılmış olması da Türk kültürüne ait olduğunu göstermektedir çünkü “Bayatı” bildiğimiz gibi Türklere ait bir yaratıcılık örneğidir. “Geçen yüzyılın başında Türkçe, Mani, Varsak, Türkmence, Geraylı ve Ovşar şiir türlerinden bahseden edebiyat eleştirmeni Salman Mümtaz, eskiliğini dikkate alarak bayat üzerinde daha çok durur, onun kökeni ve dağılımı hakkında bilgi vermeye çalışır. Onun ilk sözleri şöyle: “Bayat’a Bayat demek Bayatlılara aittir”... Mahmud Kaşkari’nin (1029-1126) “Divani-lügatit-türk” adlı eseri sadece dilleri kapsamaz. Türkçe konuşan Khag’ların yanı sıra folklorumuzun ana kaynağıdır. Bu eserinde bilimsel muhakemesi de yukarıdakileri doğrular, “eski bayat” kelimesini açıklamanın yanı sıra bayat’ı kabilenin adı ve totemiyle ilişkilendirir. (Rzayeva, 2008: 3)

“Dilavar Düzgün’e göre, yapılan araştırmalarda sarı, sarı kız, sarı gelin kelimelerinin Anadolu’da, Balkanlarda ve hatta Özbek, Kazak, Türkmen, ve Tatar gibi geniş Türk coğrafyasında halk melodilerinde sıkca yer aldığını görüyoruz. Sarı rengin Türk mitolojisinde önemli bir motif olarak kullanıldığını da belirtmek gerekir. Dilavar Düzgün, Türkü’nün ezgisiyle, yapısıyla, temasıyla, her yönüyle Türk halk kültürünün bir ürünü olduğunu söyler.” (17)

Pek çok folklor örneğinde olduğu gibi, bu şarkının sözleri de yerine göre farklı versiyonlarda mevcuttur. Söz farklılıklarının yanı sıra şarkının notalarına baktığımızda melodik, akor-tonlama, ritmik ve yapı açısından bir fark olmadığını ancak farklı çita ölçülerinde notaya alındığını görüyoruz (Azerbaycan versiyonu 6/8, Türkçe versiyon 10/8).

Türkünün Azerbaycan Türkçesi versiyonu:

Sağın ucun hörmesler,
Gülü sulu dermezler,
Sarı gelin.
Bu sevda ne sevdadır,
Seni mene vermezler,
Neynim aman, aman
Neynim aman, aman
Sarı gelin.

Bu derenin uzunlu,
Çoban qaytar quzunu, quzunu
Bu derenin uzunlu,
Çoban qaytar quzunu, quzunu
Ne ola bir gün görem
Nazlı yarın üzünü
Neynim aman, aman
Neynim aman, aman
Sarı gelin. (Kerimi, 2005: 163)

1. Sa-çın u - cun hör - məz - lər, Gü - lü qön - çə
dər - məz - lər, Sa - rı gə - lin, Sa-çın u - cun hör - məz - lər,
Gü - lü qön - çə dər - məz - lər, Sa - rı gə - lin. Bu sev - da nə
sev - da - dır, sə - ni mə - nə ver - məz - lər,
ney - nim, a - man, a - man, ney - nim, a - man, a - man, sa - rı gə - lin.

Nota 2. Sarı Gelin Türküsü (Azerbaycan)

Türkünün Türkiye Türkçesi versiyonu:

Erzurum çarşı pazar leydim aman aman,
Leydim aman aman leydim aman aman suna yarım.
İçinde bir kız gezer oy nenen ölsün sarı gelin aman,
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yarım.
Elinde divit kalem leydim aman aman,
Leydim aman aman leydim aman aman suna yarım.
Katlime ferman yazar ay nenen ölsün sarı gelin aman,
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yarım.
Seni vermem ellere leydim aman aman,
Leydim aman aman leydim aman aman suna yarım.
Niceki bu canımsa ay nenen ölsün sarı gelin aman,
Sarı gelin aman sarı gelin aman suna yarım. (18)

ER ZU RUM GAR Şİ PA ZAR NEY Nİ MAM MA NA MAN
PA LAN DÖ KEN YÜ CE DAĞ " " " " " "

NEY Nİ MAM MA NA 'MAN NEY Nİ MAM MA NA MAN SA RI GE LİN
" " " " " " " " " " " "

İ ÇİN DE BİR KIZ GE ZER HOP Nİ NE NÖL SÜN
AL TI MOR SÜN BUL LÜ BAĞ " " " " " "

SA RI GE Lİ NA MAN SA RI GE Lİ NA MAN SA RI
" " " " " " " " " " " "

GE Lİ NA MAN SU NA YÂ RİM E LİN DE Dİ VİT KA LEM
" " " " " " " " " " " " SE Nİ VER MEM YAD LA RA

NEY Nİ MAM MA NA MAN NEY Nİ MAM MA NA MAN NEY Nİ
" " " " " " " " " " " " " " " "

MAM MA NA MAN SA RI GE LİN
" " " " " " " " " " " "

KAT Lİ ME FER MAN YA ZAR HOP Nİ NE NÖL SÜN
Nİ CE Kİ BU CA NİM SAĞ " " " " " "

Nota 3. Sarı Gelin Türküsü (Türkiye)

“Guba’nın Ağ Alması” olarak bilinen türkü, Iğdır yöresinde “Iğdır’ın Al Elması” adıyla söylenmektedir. Şarkının müziğine dikkat edecek olursak Azerbaycan ve Iğdır versiyonlarında hafif bir melodik değişiklik göze çarpsa da bu durumun şarkıyı ana melodik çizgiden uzaklaştırmadığını görebiliriz. Şarkının makamı “Bayati-Şiraz”, ölçü 3/4'lük, tempo Allegretto moderato, formun yapısına göre beyit-nakaratır.

Türkünün Azerbaycan Türkçesi versiyonu:

Qubanın ağ alması,
Yemeye bağ alması.
Yarım gelene qalib
Yaramın sağ alması.
Ölürem, ölürem yar,
Yanıram yar,
Sevirem yar gel!

Qubadan alma aldım,
Yarıma yola saldım.
Yarım gelene kimi,
Heyva kimi saraldım.

Quba menden aralı,
Könlüm senden yaralı.
Men ki, seni sevirem,
Azerbaycan maralı! (Kerimi, 2005: 142)

Allegretto moderato

1. Qu - ba - nın ağ al - ma - sı, ye - mə - yə

bağ al - ma - sı. Ya - rım gə - lə - nə qa - lıb,

Ya - ra - mın sa - ğal - ma - sı. 1. :// - sı. 2. Ö -

-lū - rəm, ö - lū - rəm yar, Ya - nı - ram yar, se - vi - rəm

yar, gəl. 1. Ö - :// gəl a - man, 2. ö - lū - rəm yar,

ya - nı - ram yar, se - vi - rəm yar, gəl.

Nota 4. Qubanın Ağ Alması Türküsi (Azerbaycan)

Türkünün TürkiyeTürkçesi versiyonu:

İğdırın al alması, ay balam,
Yemeye bal alması.
Yar gelenden sonra
Yaramın sağ alması.
Ölürem, ölürem yar,
Yetimem yar, Sevirem yar,
Sevirem yar, sevirem yar.

İğdırdan alma aldım, ay balam,
Yarımı yada saldım.
Yar gidenden sonra,
Ayva gibi saraldım.

Deryada deryalıklar, ay balam,
Suda oynar balıklar.
Ne bu sevda olaydı
Ne de bu ayrılıklar (17)

İĞDIR
KAYNAK KİŞİ
KAMİL ÇİFTÇİ-NEVRUZ ERGİN
YUSUF YILDIRIM
3+3+6

İĞDIR'IN AL ALMASI

NOTALAYAN
MUZAFFER SARISOZEN

Nota 4. İğdirin Al Alması Türküsü (Türkiye)

Bahsettiğimiz gibi folklor örnekleri şifayen olmasıyla ilgili farklı versiyonlarda sunulabilir. Bu nedenle “Guba’nın Ağ Alması” türküsünün sözleri farklı kaynaklarda farklı verilmektedir. Örneğin: Türkçede satır sonlarında “Ay balam”, Azerbaycan versiyonunda “A gülüm” yazmaktadır. Ayrıca Türkiye’deki seçeneklerden birinde:

“İğdirin al alması, ay balam,

Yemeye bal alması.

Yar gelenden sonra

Yaramın sağ alması.”- okunuyorsa, diğer versiyonda

“İğdirin al alması, ay balam,

Yemeye bal alması.

Dünyada en güzel şey,

Bir yarının olması.”- okunuyor.

“Azerbaycan türküleri” kitabında şarkının sözleri “Guba’nın ağ alması, Yemeye bağ alması” şeklinde yazılırken, ünlü Azerbaycan sanatçısı Sehavet Mammadov’un icrasında bu mısraların “Guba’nın ağ alması, *Şirindir bal alması*” şeklinde okunduğuna şahit oluyoruz. Diğer dörtlükte “*Yarım gelene qeder, ayva gibi sarardım*” yazsa da şarkıcı “*Gözledim yar gelmedi, ayva gibi sarardım*” şeklinde seslendiriyor.

“Çal, oyna” şarkısı başlarda yavaş, sonra oyunsu bir tempoda çalınan türkülerden biridir. Bu şarkı Azerbaycan’da olduğu gibi İğdir-Kars yöresinde de sık sık çalınır. Türkiye’de bu türkünün farklı isimleri vardır: “Gülüşüm güller”, “Dost bağınında açılıp güller”, “Hingizar”, “Han Gızdar”, “Mehriban”. İğdir’da sözlü oyun olarak icra edilen ve “Dost bağınında açılıp güller” veya “Gülüşüm güller” ismiyle bilinen bu folklor örneği, Kars’ta saz havası olarak sunulmakta ve “Hingizar” veya “Han Gızdar” gibi farklı isimlerle bilinmektedir. Metindeki farklılıklar bu şarkıda da kendini gösteriyor. İkinci bir fark ise şarkının notalarındaki nota dizilişinde yani ölçü boyutunda görülmektedir (Azerbaycan versiyonu 3/4,

Türkçe versiyon 6/4). “Rast” makamına istinad eden bu şarkının beyiti Andante, yani sakince olup, nakarat ise daha canlı bir tempoda (Allegretto) çalınmaktadır.

Türkünün Azərbaycan Türkçesi versiyonu:

Dost bağında açılıb güller,
Sarılib güle sarı bülbüller,
Qızlar düzüb teline güller,
Gülürler nazlana-nazlana.

Mehribanım, Mehriban,
Dur, oyna, çal, oyna!
Yaxşı oğlan, qeşeng qız, dur, oyna!
Gözel oğlan, gözəl qız, çal, oyna! (Kerimi, 2005: 105)

Andante

1. Dost ba - ğın - da a - çı - lıb gül - lər,
Sa - rı - lıb gü - lə sa - rı bül - bül - lər.
Qız - lar dü - züb te - li - nə gül - lər,
Gü - lür - lər naz - la - na naz - la - na.

Nəqərat
Allegretto

Meh - ri - ba - nım meh - ri - ban, Dur oy - na, çal, oy - na.
Yax - şı oğ - lan, qə - şəng qız, çal, oy - na.
Gö - zəl oğ - lan, gö - zəl qız, çal, oy - na.

Nota 6. Çal, Oyna Türküsü (Azərbaycan)

Türkünün Türkiyə Türkçesi versiyonu:

Dost bağında açılıp gül,
Güle sarılıpdı bülbül.
Gızları tahıp teline gül,
Gelir sallana sallana.
Mehribanım mehriban,
Gel oyna çal oyna,
Gözel oğlan güzel qız sen oyna! (Aydın, Alin, Özkaya, 2011: 105)

YÖRESİ:
KARS-İÇİDİR
KİMDEN ALINDIĞI:
YUSUF YILDIRIM
KAMİL ÇİFTÇİ-NEVRUZ ERGİN
SÜRESİ: ♩ = 92

DOST BAĞINDA AÇILIP GÜL

DERLEME TARİHİ:
1951
NOTAYA ALAN:
NERİMAN TÜFEKÇİ

DOST BA — ÇİN DA A ÇI — LIP GÜL — GÜ LE — SA
" " " " VA RAL — ÇA LAR — TEZ Çİ — ÇEK

RI — LIP DI — BÜL BÜL — GÜ LE — SA RI — LIP DI —
LE — NER AL — ÇA LAR — TEZ Çİ — ÇEK LE — NER AL —

BÜL BÜL — GİZ LA RI TA HIP TE Lİ — NE GÜL — GE Lİ —
ÇA LAR TOY LA — RI MİZ DA GAY — DA LAR OG LAN —

— R SAL LA — NA SAL — LA NA — GE LİR — SAL LA —
— ÇA LAR — GİZ LAR — OY NAR — GİZ LAR — ÇA LAR —

NA SAL — LA NA — MEH Rİ BA NİM MEHRİ BAN GE LOY NA —
OG LAN — OY NAR " " " " " " " " " " " "

GÜ LOY NA GÖ ZE LOĞ LAN GÖ ZEL GİZ SE NOY NA

Taya

Nota 7. Dost Bağında Açılıp Türküsü (Türkiye)

Türkülerin içeriğinden birçoğunun güzel kızlara ve yiğit erkeklere ithaf edildiğini görmekteyiz. Bunlardan biri olan “Muleyli” isimli türkü Kars yöresinin sevilen türkülerinden biridir. “Azerbaycan türküleri” kitabında “Müleyli” olarak geçse de bazen icracılar tarafından “Buleyli” olarak da söylenmektedir. Şarkının adı Kars’ta “Güleyli”. Aşk içerikli lirik şarkı türüne ait olan bu şarkının her iki yöresel versiyonunda da içeriği hemen hemen aynıdır, ancak Türkçe versiyonunda kıta sayısı biraz daha fazladır. Aslında türkülerdeki bir başka farklılık da metnin hacminde kendini gösteriyor. Bunu zaten birçok şarkıda gözlemledik, türkülerimizin Türkçe versiyonunda söylenen türküler Azerbaycan versiyonundan daha uzundur.

Bu şarkının icra özelliklerinden biri de koro ve solist dönüşümlü olarak sunulmasıdır (Azerbaycan’da bazı şarkıcılar da solo icra etmiştir).

Türkünün Azerbaycan Türkçesi versiyonu:

Pencerenin milleri, Muleyli,
Açıb qızılğülleri, Muleyli.
Oğlanı yoldan eyler, Muleyli,
Qızın şirin dilleri, Muleyli.

Qızılgülü biçerem, Muleyli,
Üstüne and içerem, Muleyli.
Gözel qızlar içinde, Muleyli,
Birce qız yar seçerem, Muleyli.

Qerenfilem budama, Muleyli,
Buyur gedek o dama, Muleyli.
Eger meni sevirsen, Muleyli,

Elçi gönder anama, Muleyli. (Kerimi, 2005: 156)

Belirtmek gerekir ki bu türkünün farklı versiyonlarında farklı metinlere rastlamak mümkündür.

Allegretto

1. Pən - cə - rə - nin mil - lə - ri, Mu - ley - li,
A - çıb qı - zıl - gül - lə - ri, Mu - ley - li.
Oğ - la - mı yol - dan ey - lər, Mu - ley - li,
qı - zın şı - rin dil - lə - ri, Mu - ley - li.

Nota 9. Muleyli Türküsü (Türkiye)

Türkünün Türkiye versiyonu:

Pencerenin milleri, Guleyli,
Açıp kızıl gülleri, Guleyli.
Oğlanı yoldan eder, Guleyli,
Kızın şirin dilleri, Guleyli.

Gözel kız sen nerdesen, Guleyli,
Gel mene sor ez mellal, Guleyli.
Çalıp oku dur oyna, Guleyli,
Oyna olsun halim saz , Guleyli.

Garenfilim budama, Guleyli,
Buyur gidek odama, Guleyli.
Eğer meni sevirsen, Guleyli,
Elçi gönder anama guleyli. (21)

KİMDEN ALINDIĞI
PLAKTAN YAZILDI
SÜRESİ

GULEYLI

NOTAYA ALAN
TUNCER İNAN

—SAZ—

—KORO—

FEN CE RE NİN MİL LE Rİ GU LEY Lİ

A ÇIP KI ZİL GÜL LE Rİ GU LEY Lİ

OĞ LA Nİ YOL DA NEY LER GU LEY Lİ

Gİ ZİN Şİ RİN DİL LE Rİ GU LEY Lİ

OĞ LA Nİ YOL DA NEY LER GU LEY Lİ

Gİ ZİN Şİ RİN DİL LE Rİ GU LEY Lİ

—ERKEK—

GÖ AY Kİ ZEL GİZ ZİL GİZ AC GÜ SEN BİR EU NER YU BİC DE ZÜ Mİ SEN NÜ SEM GU LEY Lİ

Nota 10. Guleyli Türküsü (Türkiye)

Bu şarkıdan bahsederken, şarkının Güney Azerbaycan'da özellikle Tebriz'de sık sık söylendiğini belirtmek gerekir (22). Türkünün tüm versiyonlarında müzik dili aynı şekilde sunulur, melodik, ritmik, akor-tonlama vb. unsurların kullanımında fark yoktur. Ancak şarkıdaki metin çeşitliliği dikkat çekiyor. Yani şarkının sadece ilk kıtası tüm versiyonlarda aynı şekilde söylene de diğer kıtalar farklı şekilde sunuluyor.

Türküler arasında mizah ve hiciv temalı örnekler de az değildir. Bu tür şarkıların müziği, neşeli, iyimser, mizah ile karakterize edilir. Ayrıca sadece sözle söylenmeyen, düğünlerde dans müziği olarak da söylenen türkülerimiz var. Buna bir örnek olarak Kars ve Iğdır'da "Abas geldi" veya "Abas kendi" adıyla dans ezgisi olarak söylenen "Yaylıg" türküsü, Iğdır'da "Gız yağlıgın kim apardı" adlı altında seslendirilmektedir. Şarkının müziği aynı şekilde çalınır. Iğdır'da esasen sözlü oyun olarak da yaygındır. Şarkının metni Azerbaycan ve Türkçe versiyonlarına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca sade bir beyit şeklinde olan ve diyalog-deyişme niteliği taşıyan bu şarkı Azerbaycan'da çoğunlukla düet (bir kız ve bir erkek diyalogu) şeklinde söylenmektedir.

Türkünün Azerbaycan Türkçesi versiyonu:

Qız:

Anamdan bir yaylıq aldım,
Heç bilmirem harda saldım.
Sendedirse, ver yaylıgı,
Yaylıq salar ayrılıgı, yarcan,
Gözel oğlan, ver yaylıgı.

Oğlan:

Yaylıgını tanı, ay qız,
Mende yaylıq hanı, ay qız?
Kim dedi yaylıq mendedir?

Belke qalib, çemendedir, ay gözəl,
Gel axtar, tap yaylığını.

Allegretto
Qız - Oğlan

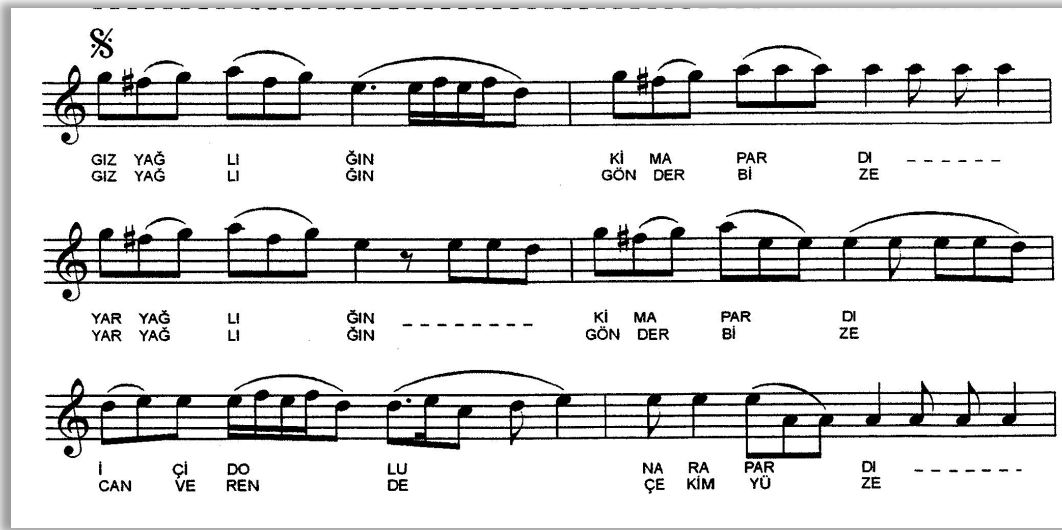
1.-A - nam - dan bir yay - lıq al - dım,
heç bil - mi - rəm har - da sal - dım.
Sən - də - dir - sə, ver yay - lı - ğı,
Yay - lıq sa - lar ay - rı - lı - ğı, yar, yar - can,
gö - zəl, oğ - lan, ver yay - lı - ğı. 1.2.3. 4. :// - ğı.

Nota 11. Yaylıg Türküsü (Azerbaycan)

Türkünün Türkiye Türkçesi versiyonu:

Gız yağlının kim apardı,
İçi dolu nar apardı.
Açılmamış gül apardı,
Güzel oğlan ver yağlığı.

Gız yağlının gönder bize,
Can verende çekim yüze.
Gurban olum ala göze,
Güzel oğlan ver yağlığı. (23)

Nota 12. Gız yağlın kim apardı türküsü (Türkiye)

Sonuç

Kökene eski çağlara dayanan türkülerimiz, büyük bir tarihsel gelişim geçirmiş ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Azerbaycan sanatçılarının icrasında yaygın olarak kullanılmış ve üçlü topluluk tarafından söylenmiştir. Bu tür türkülerin sözlü-enstrümantal formunun oluşumu, şarkıcı-müzisyen topluluğunun etkinliği ile yakından ilgilidir.

Azerbaycan'da halk müziği derleme ve inceleme süreci ağırlıklı olarak 20. yüzyılın ilk yarısında başlamış ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra etnomüzikolojik yöntemlerin uygulanması açısından yeni bir dönem açılmıştır. Müzik folklorunu toplamak ve yayımlamak, müzikologlar ve besteciler için her zaman önemli bir görev olmuştur. Çünkü zamanla eski müzik örnekleri unutulur ve bunları toplamak ve not etmek zorlaşır.

Eski folklor örnekleri, sınır tanımadan ülkeden ülkeye dolaşarak nesilden nesile aktarıldı. Yazıda da belirttiğimiz gibi bazı folklor örnekleri şifayen aktarılırken zamanla bir takım değişikliklere uğramış ve böylece varyantları ortaya çıkmıştır. Bugün Azerbaycan müziğinin kardeş Türkiye Cumhuriyeti'nin birçok bölgesinde, özellikle Doğu Anadolu'da daha sık çalınması tesadüf değildir. Ve bu folklor örnekleri sadece orada yaşayan Azerbaycan Türklerinin hayatında önemli bir unsur olarak kalmamış, aynı zamanda o bölgede yaşayan diğer milletlerin kültürlerini de etkilemiştir.

Kültürel ilişkilerin oluşmasında ve gelişmesinde, benzer ve ortak sanat biçimlerinin ve geleneklerin varlığının, Türkçe konuşan halklar arasında eski çağlardan beri var olan akrabalık ve yakınlığın kanıtı olduğu vurgulanmalıdır. Azerbaycan halkının müzik kültürünün ona komşu milletlerle, özellikle Türkiye ile Azerbaycan arasındaki güçlü kültürel bağların yakın coğrafi konumda olmasının yanı sıra aynı soydan gelmesi büyük önem taşımaktadır.

Zengin bir kültürel mirasa sahip olan Türk ve Azerbaycan halklarının maddi ve manevi değerleri arasında pek çok benzerlik olduğunu belirtmiştik. Her iki halkın dil, din, örf ve psikolojilerinin benzerliği, maddi ve manevi kültürel kazanımları arasındaki etkileşim ve gelişme sürecinde güçlü bir etkiye sahip olmuştur.

Azerbaycan Türkleri tarihin hangi döneminde olursa olsun çeşitli savaşlar, zorunlu göçler sırasında ulusal köklerinden uzaklaşmamış ve geleneklerini yaşatmışlardır.

Araştırmanın sonucunda şunlar ortaya çıkmıştır:

- Hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de icra edilen türkülerin farklı versiyonları vardır.
- Bir türkünün birkaç çeşidi olabilir, ancak bu versiyonun esas olarak şarkının şiirsel içeriğinde kendini gösterdiğine dikkat edilmelidir.
- Türkülerin Azerbaycan ve Türkçe versiyonları arasındaki farklılık hem de dil üslubu nedeniyle oluşuyor: aynı kelimenin her iki dilde farklı telaffuzu, deyişi ve anlamı vb.
- Notalara baktığımızda, burada melodinin farklı hareket biçimlerinin gösterildiğini görüyoruz.

- Metroritmik yapıya bakıldığında Azerbaycan halk müziğinde 6/8, 3/4, 2/4 gibi sade ölçülerde notalamanın hakim olduğu, Türk müzisyenlerin notaya döktüğü folklor örneklerinde ise daha karışık ölçülerin hakim olduğu görülmektedir - 12 /8, 9/8, 10/8, 6/4, vb.
- Şarkıların notaları, form ve tonlama açısından farklı olmadıklarını gösteriyor.

Öneriler

Bu çalışma, Azerbaycan türkülerinin Türkiye'nin Iğdır ve Kars yörelerindeki icra özelliklerini ve mevcut versiyonlarının karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Araştırma sürecinde hem kaynak kişilerle canlı görüşmelerden, hem de çeşitli yazılı kaynaklardan bilgi edinilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda bu işin devamı olarak Iğdır ve Kars bölgelerinde gerçekleştirilen törenlerde Azerbaycan türkülerinin icrası ve rolü hakkında incelemeler yapmak mümkündür. Ayrıca Iğdır ve Kars bölgelerinde faaliyet gösteren müzik grupları ile görüşerek bu konuda değerli bilgiler alınabilir.

Teşekkür

Araştırmanın yürütülmesinde yardımını esirgemeyen Nahçıvan Devlet Üniversitesi Rektörü Sayın Elbrus İsayev'e, Iğdır Üniversitesi Rektörü Sayın Mehmet Hakkı Alma'ya, Araştırmacı-yazar Tuğşad Ata Türkmen'e, Araştırmacı-yazar Coşgun Oluz'a, değerli müzisyenler Çetin Adıgüzel'e ve Muzaffer Şurgun'a, değerli hocam Servet Çiftçi'ye, hukukçu Atacan Bozyel'e, Iğdır Üniversitesi Kütüphanesinden Osman Bastan'a, kıymetli yazarlar Mahmud Aşkar'a ve Cengiz Şıklı'ya, sevgili Zamina Ünsal'a, sevgili Leyla Bekem'e, ilgilerini yakından hissettiğim Serpil Önal'a, Volkan Bekem'e, Murat Çınar'a, her zaman yanımda olan aileme ve adını saymadığım tüm kaynak kişilere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yazarın Biyografisi

Doç. Dr. **Günay Mammadova** 1980 yılında Nahçıvan'da doğdu. 1999 yılında Nahçıvan Müzik Koleji'nin "Müzik teorisi" bölümü, 2003 yılında Nahçıvan Devlet Üniversitesi'nin "Müzikoloji" bölümü ve 2005 yılında Azerbaycan Milli Konservatuarı'nın "Müzikoloji" bölümünden yüksek lisans derecesi ile mezun oldu. 2007 yılından itibaren Azerbaycan Besteciler Birliği üyesidir. Şarkıları Nahçıvan Besteciler Birliğinin konserlerinde çalındı. Bir dönem Nahçıvan Besteciler Birliğinin Yönetici Sekreter'i olarak görev aldı. 2013 yılında sanat çalışmaları alanında doktora derecesini, 2015 yılında ise doçent unvanını aldı. 2016 yılında Nahçıvan Devlet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı olarak görevlendirildi. 2001 yılında müzik öğretmenini olarak iş hayatına başlayan Günay Mammadova halen Nahçıvan Devlet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve "Azerbaycan'ın Nahçıvan ve Türkiye'nin Iğdır-Kars yörelerinin tören müziği" başlıklı ikinci doktora tezi üzerinde çalışmaktadır. 2011, 2021 ve 2022 yıllarında Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından "Yaratıcı kişiler için kurulan burs" ile ödüllendirildi. Azerbaycan müziğinin çeşitli alanlarının çağdaş sorunlarına adanmış konularda bilimsel dergilerde, süreli yayınlarda, televizyonda ve radyoda sık sık konuşmalar yapmaktadır. Azerbaycan ve yurtdışında düzenlenen uluslararası bilimsel konferans, sempozyum ve kongrelere, festivallere düzenli olarak katılmaktadır. Uluslararası kongrelerin moderatörlüğünü yapmaktadır. Uluslararası indeksli dergilerde hakemlik yapmaktadır. Müzik alanında çeşitli ders kitaplarının ve notların editörlüğünü ve incelemesini yapmaktadır. 4 kitabı, 60'a yakın bilimsel ve gazetecilik makalesi bulunmaktadır. **Email:** gunay-memmedli@mail.ru **ORCID :** 0000-0002-6072-7135.

Kaynaklar

- Alin K., Özkaya İ., Kop Y., Arıkan M. (2011). *Kars'ın Somut Olmayan Kültürel Mirası*. Kars, 412 s.
- Aydın S., Alin K., Özkaya İ. (2011). *Kars Yöresi Folklor Araştırması-I*. İzmir, 128 s.
- Belyaev V. (1963). *SSCB halklarının müzik tarihi üzerine yazılar*. Moskova: Muzgiz, 340s.

- Caferli M. (2006). *Bir folklor türü olarak türkülerin manzum-anlamsal özellikleri*. (Nahçıvan folklor ortamının malzemelerinden yola çıkarak) / Azerbaycan sözlü halk edebiyatı üzerine araştırmalar. XX, Bakü: Bilimler Akademisi, Folklor Enstitüsü
- Çelik A. (2008). *Azerbaycan türkülerinin Türkçe versiyonları ve karşılaştırmalı analizi*. Doktora Tezi. Bakü, 125 s
- Efendiyev P. (1981). *Azerbaycan sözlü halk edebiyatı*. Bakü: Maarif, 404s.
- Guliyeva N. (2008). Azerbaycan-Türk Kültür İlişkilerinin Tarihsel Öncülleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 20, 91-98
- Hacıbeyov Ü. (1965). *Hacıbeyov Ü. Eserleri*. Bakü, Bilimler Akademisi yayınevi, 411s.
- İsmailov M.S. (1984). *Azerbaycan halk müziği türleri*. Bakü: Işık, 111s.
- İsmayilzade R. (1981). *Azerbaycan türkülleri*. Azerbaycan halk müziği (Makaleler). Bakü: Bilim, 198 s.
- Mamedbekov, D. (1965). *Azerbaycan Halk Lirik Türkülleri*. (derleyen D. Mamedbekov) M.: Müzik, 128s.
- Memmedova G. (2012). *Nahçıvan müzik folkloru*. Bakü: ADPU Yayınevi, 236 s.
- Meyser K. (2011). *Azerbaycan ve Türk türkülerinin karşılaştırmalı analizi*. Doktora Tezi. Bakü, 149 s.
- Pirsultanlı S.P. (2012). *Azerbaycan Sözlü Edebiyatında Eski Eserler*. Gence, 277 s.
- Rzayeva N. (2008). *Azerbaycan Lirik Türkülerinin Poetikası*. Bakü, Yayınevi. 131 s.

Web siteleri

- Web 1. <https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=7293>
- Web 2. <https://repertukul.com/IGDIR-IN-AL-ALMASI-2168>
- Web 3. <https://www.haberler.com/haberler/sari-gelin-turkusu-sozleri-nelerdir-sari-gelin-13890239-haberi/>
- Web 4. <https://www.youtube.com/watch?v=nKbPPCNxdEw>
- Web 5. https://www.youtube.com/watch?v=P8WY_HNbOh
- Web 6. <https://www.youtube.com/watch?v=fUOYmKu7WCc>
- Web 7. <https://www.youtube.com/watch?v=rgZUTLIH8EI>
- Web 8. <https://repertukul.com/GIZ-YAGLIGIN-KIM-APARDI-4505>

Notografi:

- Karimi, S. (2005). Azerbaycan türkülleri. (Derleyen: S. Karimi). Cilt I. Bakü, Önder, 2005. 168 s.
- Karimi, S. (2005). Azerbaycan türkülleri. Cilt I. Bakü, Çıracak, 2005. 148 s.

Kaynak kişiler:

- Çetin Adıgüzel. 1963, Kars/Merkez
- Coşgun Oluz. 1970, Iğdır/Malekli
- Servet Çiftçi. 1970, Iğdır/Malekli
- Atacan Bozyel. 1988, Iğdır/Merkez
- Muzaffer Şurgun. 1958, Iğdır/Merkez
- Nejdat Arpaçay. 1960, Kars/Merkez

Performance characteristics of Azerbaijani folk songs in Iğdır and Kars regions of Turkey

Abstract

Azerbaijani folk songs are addressed, loved and performed more often in Eastern Anatolia region of Turkey, which has a large geographical zone. Folk songs, which are one of the oldest types of folklore music, have taken one of the most important places among the ancient and colorful genres in the music of Turkey and Azerbaijan. As a result of certain historical processes, migration of peoples has led them to keep their national values alive wherever they go. The aim of this study is to investigate the place and importance of Azerbaijani folk songs in the lives of people living in Iğdır and Kars regions of Turkey, and at the same time, to study the performance characteristics of our folk songs performed in these regions and their different versions. The main problem of the study is to reveal the performance characteristics, similar and different versions of Azerbaijani folk songs in Iğdır and Kars regions with examples. While the ancient folklore samples were orally transmitted from generation to generation, they underwent a number of changes and thus their variants appeared. It is not occasional that today Azerbaijani music is played more often in many regions of the brotherly Republic of Turkey, especially in Eastern Anatolia. These folklore examples not only remained an important element in the life of Azerbaijani Turks living there, but also influenced the culture of other nationalities living in that region. Past traditions are preserved even today in Eastern Anatolia, especially Iğdir and Kars regions of Turkey, which are considered the junction of European and Asian cultures. Among the folk songs, there are many songs that are memorized by languages and are sung by everyone, from young to old. "Sari gelin", "Lachin", "Gozelim sensen", "Apardi seller Sarani", "Kuchelere su sepmishem", "Eziz dostum", "Ay giz, kimin gizisan", and composed songs such as "Nazende sevgilim", "Reyhan", "Gal, sene gurban" are just a few examples. It should also be noted that Azerbaijani songs and dances performed in the Iğdir-Kars regions are sometimes called under different names: "Yayliq" – "Abbas kendi", "Abas geldi"; "Chal, oynay" – "Hingizar", "Han Gizdar", "Dost baginda achilib guller", "Gulu sumbuller"; "Gubanin ag almasi" – "İgdirin al almasi"; "Araz axir giygaci" – "Araz gelir giygaci"; "Beri bax" – "Pencereden dash gelir". The study included musical samples of folk songs, their were analysed theoretically, both Turkish and Azerbaijani versions of the lyrics of each song were presented. In the research process, information was obtained both from informants and from various written sources. Thus, Azerbaijani folk songs, which are precious pearls of national culture, are excellent examples of musical folklore, as well as an inexhaustible source of national poetic art. The colorful content features in the songs find their bright embodiment thanks to the unity of poetry and music. Today, the vast majority of the population of Iğdir and Kars are Azerbaijani Turks. Therefore, in these regions, the traditions handed down to us by our ancestors are preserved with great dedication. In the future work, it is possible to study the role of Azerbaijani folk songs in the ceremonies of those regions by meeting with music groups operating in Iğdir and Kars regions.

Keywords: music, national song, Azerbaijan, Iğdir, Kars, folklore